

Република Македонија
НАРОДЕН ПРАВОБРАНИТЕЛ
O M B U D S M A N
Republic of Macedonia

ИНФОРМАЦИЈА
ЗА ПОЈАВАТА НА ТРГОВИЈА СО ДЕЦА ВО
РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА

Скопје, 26.10. 2010

ВОВЕД

Согласно член 11-а од Законот за народниот правобранител, Народниот правобранител, покрај другото, обезбедува посебна заштита на правата на децата. Согласно одредбите на Законот за народниот правобранител, постапка за заштита на уставните и законските права на децата Народниот правобранител покренува по поднесена претставка или по сопствена иницијатива.

Заради обезбедување заштита на правата на децата покрај постапувањето по поединечни случаи, Народниот правобранител, согласно член 29 од Законот за народниот правобранител, ги следи и состојбите во однос на обезбедувањето почитување и заштита на правата на децата, при што согласно член 28, став 2 од овој закон, во рамките на својата надлежност, може по сопствена иницијатива да упатува препораки, мислења и критики кон органите кон кои е надлежен да постапува.

Согласно Конвенцијата за правата на детето и законската регулатива, децата треба да уживаат посебна заштита без никаква дискриминација и со почитување пред се на нивниот најдобар интерес и нивното право слободно да го изразат своето мислење. Заради заштита на децата од секаков вид злоупотреби и насилство со член 34 од Конвенцијата државата се обврзува да ги преземе сите соодветни мерки за спречување наведување и присилување на детето да учествува во незаконски сексуални активности, експлоататорско искористување во проституцијата и експлоататорско искористување на децата во порнографски списанија и претстави со цел да го заштити детето од сите облици на сексуално искористување и сексуална злоупотреба. Исто така според член 35 од Конвенцијата, државата е обврзана да ги преземе сите можни мерки на национално, билатерално и мултилатерално ниво за спречување насилно подведување и продажба или трговија на деца за која било цел и во кој било облик. За заштита на децата од продажба, детска проституција и детска порнографија со Факултативниот протокол кон Конвенцијата за правата на детето, се предвидуваат повеќе мерки што се должни да ги преземат државите потписнички.

Заради заштита на децата што биле жртва на некој облик на занемарување, експлоатација, злоупотреба, мачење или некој друг облик на нехумано однесување, државата треба да презема и мерки за подобро физичко и психичко закрепнување и реинтеграција на детето жртва.

Еден од најтешките облици на сексуално и експлоататорско искористување и злоупотреба на децата е трговијата со деца.

Заради согледување на состојбата со појавата на трговија со деца во Република Македонија, а притоа тргнувајќи од одредбите на Законот за семејството, Законот за социјална заштита и другата законска регулатива, како и Конвенцијата за правата на детето и протоколите кон Конвенцијата, Народниот правобранител, согласно програмските задачи за 2010 година, од Министерството за внатрешни работи, Министерството за труд и социјална политика и од сите центри за социјална работа побара информации за евидентирани деца жртви на трговија и за мерките што тие ги преземаат за помош и заштита на оваа категорија деца.

Во таа смисла, Народниот правобранител побара секој орган во рамките на неговите надлежности и овластувања, да даде одговор на поголем број поставени прашања, кои беа дефинирани согласно законските обврски на секој од наведените органи. Исто така, Народниот правобранител побара надлежните органи да ги изнесат и проблемите и пречките доколку постојат во спроведувањето на законските обврски за заштита на правата и интересите на децата жртви и да дадат нивни предлози и сугестии како одредени проблеми, доколку постојат, да се надминат, а се со цел да се спречи појавата на трговија со деца и да им се помогне на децата што станале жртви на трговија со луѓе.

БРОЈ НА ЕВИДЕНТИРАНИ ДЕЦА ЖРТВИ НА ТРГОВИЈА СО ЛУЃЕ ВО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА

Согласно член 177-а од Законот за семејството, дете жртва на трговија со луѓе е малолетно лице до 18 години кое со или без негова согласност, на кој било начин, станало жртва на трговија со луѓе заради експлоатација.

Тргувајќи од оваа законска одредба Народниот правобранител од наведените органи побара податоци дали има и доколку има колкав е бројот на деца до 18 години што се евидентирани како жртви на трговија внатре во Република Македонија, како и дали има деца државјани на Република Македонија што станале жртви на трговија надвор од Македонија.

Со оглед на тоа што се уште не воспоставена единствена база на податоци, секој од надлежните органи даде податоци со кои располага.

Од евидентираниите деца жртви на трговија внатре во Република Македонија, најголемиот број се државјани на Република Македонија, а помал број се странски државјани.

Исто така, од добиените податоци неспорно произлегува дека најголемиот број евидентирани деца жртви на трговија се женски деца на возраст од 14 до 16 години.

Од добиените податоци на центрите може да се констатира дека деца жртви на трговија со луѓе се евидентирани во неколку центри и тоа: во Скопје најголемиот број, Гостивар, Охрид, Велес, Кичево, Прилеп, Тетово, Битола, Гевгелија, Дебар, Кавадарци, Крива Паланка и Пробиштип.

Податоци за бројот на евидентирани деца - жртви на трговија со луѓе

Центри за социјална работа	пол		Возраст		Државјани на РМ		странци		Жртви во РМ		Жртви надвор од РМ		вкупно	
	м	ж	м	ж	м	ж	м	ж	м	ж	м	ж	м	ж
Гевгелија	0	1		17	0	1	0	0	0	1	0	0	0	1
Велес	0	3		14-15	0	3	0	0	0	3	0	0	0	3
Прилеп	0	2		14-17	0	2	0	0	0	2	0	0	0	2
Кичево	0	3		15-16	0	3	0	0	0	3	0	0	0	3
Крива Паланка	0	1		15	0	1	0	0	0	1	0	0	0	1
Битола	0	1			0	1	0	0	0	1	0	0	0	1
Кавадарци	0	1		16	0	1	0	0	0	0	0	1	0	1
Гостивар	0	15*		15-18	0	15	0	0	0	14	0	1	0	15
Дебар	0	1		15	0	1	0	0	0	1	0	0	0	1
Охрид	1	3	14	14	1	3	0	0	1	3	0	0	1	3
Скопје	1	24	7-18	7-18	0	13	0	12	1	21	0	3	1	24
Тетово	0	2		14-16	0	1	0	1	0	1	0	1	0	2
Пробиштип	0	1		до 18	0	1	0	0	0	1	0	0	0	1
МВР	0	7		14-18	0	6	0	1	0	3	0	4	0	7
Кочани	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/
Струмица	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/
Демир Хисар	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/
Куманово	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/
Валандово	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/
Берово	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/
Радовиш	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/
Струга	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/
Св. Николе	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/
Крушево	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/
Ресен	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/
Неготино	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/
Кратово	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/
Штип	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/
Делчево	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/
ВКУПНО	2	65			1	51	0	14	2	55	0	10	2	65

* Центарот за социјална работа во Гостивар достави податоци за повеќе години, а кај другите центри не е прецизиран периодот

БРОЈ НА ЕВИДЕНТИРАНИ ДЕЦА ДРЖАВЈАНИ НА РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА ЖРТВИ НА ТРГОВИЈА СО ЛУЃЕ НАДВОР ОД РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА

Од добиените податоци констатирано е дека има и деца што се по потекло од Македонија, а кои се пријавени како жртви на трговија надвор од Македонија, меѓутоа тој број е многу помал. Така, според податоците на Министерството за внатрешни работи 4 деца од Македонија биле евидентирани како жртви на трговија со луѓе надвор од Република Македонија (не е наведено во која земја се вршела трговијата). Од страна на центрите за социјална работа се евидентирани само 6 женски деца што биле жртви на трговија надвор од Македонија и тоа во: Скопје 3, Кавадарци 1, Гостивар 1 и во Тетово 1.

МЕРКИ ЗА ЗАШТИТА НА ДЕЦАТА ЖРТВИ НА ТРГОВИЈА

Заради заштита на децата од каков било вид насилство и експлоатација, со меѓународната и националната регулатива покрај другото, се забранува секаков облик на сексуално искористување и сексуална злоупотреба, насилно подведување, продажба или трговија со деца.

За таа цел е потребно да се преземат мерки за:

- спречување и заштита на децата од сексуално искористување и злоупотреба и од трговија со луѓе,
- помош и заштита на децата што станале жртви на трговија,
- рехабилитација и ресоцијализација на децата жртви,
- казнени мерки и санкции за сторителите на овие дела,
- мерки и санкции против лицата кои биле должни да се грижат за децата, но тоа не го направиле.

ИНФОРМИРАЊЕ НА ДЕЦАТА ЖРТВИ ЗА НИВНИТЕ ПРАВА И ЗА ОДЛУКИТЕ ПО НИВНИОТ СЛУЧАЈ

Едно од основните права на децата е правото на нивно учество во сите одлуки што се однесуваат на нив, секако зависно од нивната возраст и зрелост.

При обезбедувањето заштита на децата жртви на трговија, покрај тоа што треба да се води сметка пред се за нивниот најдобар интерес, тие треба и активно да учествуваат при определувањето и преземањето на мерките за помош и заштита.

За да може детето да го изнесе своето мислење и активно да учествува во преземањето на сите мерки неопходно е да биде информирано и запознато со правата кои му следуваат и со начините како тие права може да ги оствари и да ги заштити.

Во таа смисла со член 8, точка б од Факултативниот протокол кон Конвенцијата за правата на детето, кој се однесува на продажба на деца,

детска проституција и детска порнографија, за децата жртви на трговија со луѓе се предвидува обврска за информирање на децата за нивните права и за одлуката по нивниот случај.

Мерките што се преземаат за заштита и помош на секое дете жртва на трговија треба да му овозможат детето да ги ужива правата кои му следуваат како жртва, како и да се слушне и да се почитува неговото мислење и став при преземањето на сите мерки и при изработката и спроведувањето на индивидуалните програми и планови за работа со детето.

Во врска со ова прашање одговорија само дел од центрите, од чии одговори може да се заклучи дека **центрите немаат разработен и воспоставен соодветен систем за информирање и запознавање на децата жртви со нивните права.**

Исто така од одговорите на центрите може да се заклучи дека **децата активно не учествуваат во спроведувањето на индивидуалните планови за работа и дека не секогаш им се дава можност да го изнесат своето мислење** во врска со предвидените мерки и одлуки што се донесуваат за нивна заштита и помош.

СПЕЦИЈАЛИЗИРАНА ОБУКА ЗА ПРЕВЕНЦИЈА И ЗАШТИТА

Едно од доста важните прашања за ефикасна заштита на децата од трговијата со луѓе е професионалната и стручната надградба и обученост на сите лица што активно учествуваат во процесот на превенцијата и во процесот на заштита на децата од трговијата со луѓе.

Во таа смисла согласно Факултативниот протокол државите се должни да преземаат мерки за соодветна обука, особено правна и психолошка обука на лицата кои работат со децата жртви на трговијата со луѓе.

Ова е важно затоа што само добро обучени лица кои располагаат со соодветни знаења и професионални вештини можат брзо и лесно да ги идентификуваат проблемите, односно децата кај кои постои ризик да станат потенцијални жртви и да ги идентификуваат децата што станале жртви. Обучените стручни лица треба да бидат доволно професионални и стручни за да донесуваат квалитетни одлуки и да даваат квалитетни услуги за помош и заштита на децата, раководејќи се пред се од најдобриот интерес на детето и од неговите потреби и права.

Поради тоа неопходна е специјализирана обука на професионалците од центрите за социјална работа и од Министерството за внатрешни работи, а потребна е и обука и на старателите што се поставуваат на децата жртви на трговија.

Особено е важно сите надлежни институции и лица, а пред се Министерството за внатрешни работи и центрите за социјална работа лесно и брзо да го препознаат детето жртва и навремено да ја обезбедат потребната помош и заштита, со цел да се спречи натамошно кршење на правата и интересите на детето. Исто така многу е битно каде детето ќе биде сослушано, за која цел би требало во Министерството за внатрешни работи и во центрите да има посебна просторија прилагодена

за деца и сослушувањето да го врши обучено лице кое знае соодветно да постапува со оваа категорија на деца.

Од добиените одговори на Министерството за внатрешни работи и на дел од центрите за социјална работа може да се констатира дека веќе има одреден број обучен кадар за работа со децата жртви на трговија. Во центрите најчесто се обучени социјални работници, педагози и психолози, а во одделни случаи и правници, но во дел од центрите се уште нема обучени лица за работа на оваа проблематика. Свети Николе нема обучени стручни работници, во Ресен е извршена парцијална обука на стручни работници, во Кратово нема обучен стручен кадар, а најголем број на обучени службени лица има во Центарот за социјална работа во Скопје.

Според податоците на Министерството за труд и социјална политика обучени се 54 стручни работници од 30 центри за социјална работа во Република Македонија. Улогата на овие обучени работници е да воспоставуваат комуникација со Националниот механизам за упатување и непосредно да работат со жртвите. Овие стручни работници својата работа ја реализираат преку интердисциплинарна тимска работа во поглед на откривање и препознавање на децата жртви на трговија, давање помош и заштита, градење мрежа за соработка на локално ниво, подигање на јавната свест и превентивно делување.

ПОСТАВУВАЊЕ СТАРАТЕЛ

За да се обезбеди посебна заштита на детето жртва на трговија неопходно е да му се постави и посебно обучен старател.

Имено, согласно член 177-б од Законот за семејството, центарот за социјална работа кога ќе добие информација од Министерството за внатрешни работи дека е идентификувано малолетно лице жртва на трговија со луѓе, веднаш треба да преземе мерки за заштита на личноста, правата и интересите на детето и да го стави под старателство, при што за старател на вакво дете треба да биде поставено лице кое е обучено за работа со деца жртви на трговија со луѓе.

Од одговорите на центрите во врска со поставувањето старател може да се констатира дека Министерството за внатрешни работи за секое дете кое е евидентирано како жртва на трговија го известува надлежниот центар за социјална работа, што е една од претпоставките за ефикасно и благовремено преземање на мерки за заштита на детето жртва.

Меѓутоа на прашањето колку деца жртви на трговија со луѓе се ставени под старателство, најголемиот број од центрите за социјална работа или не дадоа одговор на ова прашање или одговорија дека не е поставен старател. Само центарот за социјална работа во Скопје одговори дека на сите евидентирани деца жртви им е поставен старател, а во дел од останатите центри старател е поставен на 2 деца во Прилеп, на 1 дете во Гостивар, Дебар, Кичево и Тетово.

Исто така од одговорите на центрите произлегува дека во дел од случаите на трговија со луѓе децата остануваат во своите семејства и притоа не им се поставува посебен старател. Поради тоа се поставува прашањето дали ќе се постигне целта и ќе му се обезбеди соодветна заштита на детето жртва ако остане во своето семејство, кое на одреден начин намерно или ненамерно во одредена смисла може да се претпостави дека придонело детето да стане жртва.

Обучени старатели

Со оглед на тоа што станува збор за деца жртви на трговија кои имаат потреба од посебна грижа и заштита заради надминување на траумите и негативните искуства и заради нивна рехабилитација и ресоцијализација и нормално вклучување во сите општествени текови без никакви проблеми и пречки, неопходно е овие деца да бидат ставени под старателство на лица кои се посебно обучени за работа со оваа категорија деца, на што обврзува и Законот за семејството, со кој е предвидено за старател да се постави лице кое е обучено за работа со деца жртви на трговија со деца.

За жал, од одговорите на центрите произлегува дека во ниту еден центар нема обучени посебни старатели за работа со деца жртви на трговија со деца, туку центрите за старатели ги поставуваат обучените службени лица од центарот за работа со оваа категорија на деца, така што овие лица постапуваат и како старател и како службено лице од центарот.

Соработка на центарот со старателите и обратно

Во член 177-в од Законот за семејството, посебно е утврдена обврската на центарот за социјална работа во извршувањето на своите работи да соработува со Министерството за внатрешни работи, јавниот обвинител, старателот, семејството, родителите и со други органи, установи, институции и лица кои можат да му помогнат во остварувањето на најдобриот интерес на детето.

Во поглед на оваа соработка со претходно наведените органи и лица од одговорите на центрите произлегува дека тие имаат добра соработка со Министерството за внатрешни работи.

Во поглед на соработката со старателот, дел од центрите кои не поставуваат посебен старател или поставениот старател е од вработените во центарот наведуваат дека соработуваат со семејството на детето.

Во поглед на соработката на центарот со другите институции и лица би потенцирале неколку одговори дадени од центрите. На пр. Центарот за социјална работа во Гевгелија наведе дека детето жртва останало во семејството, поради што центарот остварил добра соработка со сите членови во семејството особено во делот на психосоцијалната помош и поддршка, меѓутоа во поглед на

задоволување на потребите во институциите на локално ниво (здравство и образование) институциите не сакале да посредува Центарот, туку сами се ангажирале. Центарот за социјална работа во Велес истакна дека детето останало во семејството и дека имало постојана соработка со членовите во семејството и се работело по посебно изготвена програма за работа со посебен стручен тим од педагог, психолог, социјален работник и правник. Центарот за социјална работа во Тетово наведува дека досега имале позитивно искуство и добра соработка, Центарот во Пробиштип дека соработувал со родителите преку непосредни средби и телефонски, а Центарот во Скопје наведе дека соработува со родителот или со старателот и му помага во правилното извршување на старателската функција и обезбедување соодветна грижа за детето.

НАДЗОР НАД РОДИТЕЛСКОТО ПРАВО

Согласно член 177-s од Законот за семејството, центарот за социјална работа секогаш кога има сознанија дека постои опасност од вклучување на детето во трговија со луѓе или друг вид присилна работа додека се наоѓа во семејството, по службена должност треба да донесе решение за надзор над вршењето на родителското право во поглед на сите деца или само во поглед на некое од нив.

Исто така центарот за социјална работа треба да донесе решение за постојан надзор над вршењето на родителското право во случај кога детето жртва на трговија со луѓе е вратено во семејството, кој засилен надзор треба да трае додека траат причините поради кои истиот е определен, но најдолго една година.

Имајќи ја предвид наведената законска регулатива и потребата детето да биде заштитено и во случај кога се наоѓа во семејството, особено ако постои опасност да стане жртва на трговија со луѓе или кога веќе станало жртва, посебна улога што покрај другото треба да имаат центрите за социјална работа е следењето на состојбата во семејството и вршењето редовен надзор над родителското право.

Со преземањето на овие мерки од страна на центарот треба да спречи детето да стане жртва или пак ако веќе станало жртва да му се помогне да ги надмине сите трауми и проблеми и да живее во здрава семејна средина во која токму родителите треба да му помогнат во натамошниот психофизички развој. Поради тоа за превентивна или дополнителна заштита на детето центарот мора да врши надзор над родителското право, редовно и континуирано да ја следи работата и однесувањето на родителите и состојбата и однесувањето на детето, со цел поефикасна и побрза рехабилитација и реинтеграција на детето.

Меѓутоа и покрај ваквата обврска на центрите за социјална работа на прашањето дали и во колку случаи е донесено решение за надзор над вршењето на родителското право центрите или не одговорија или наведоа дека немаат донесено ниту едно решение за вршење надзор над родителското право.

Според тоа, од одговорите на центрите неспорно произлегува дека ниту во еден случај кога е утврдено дека постои опасност дете да постане жртва на трговија, како и во случај кога има евидентирани деца жртви на трговија со луѓе, не е донесено решение за надзор над вршењето на родителското право, ниту е донесено решение за постојан надзор кога детето жртва на трговија со луѓе се вратило во семејството.

Исто така од одговорите на центрите за социјална работа може да се констатира дека во само еден случај центарот времено го одзел родителското право и во еден случај е донесена судска одлука за одземање на родителското право (Скопје).

Една од основните претпоставки за соодветна заштита на правата и интересите на децата жртви на трговија со луѓе е преземање на сите можни мерки од професионални и стручни лица кои континуирано и активно треба да учествуваат во процесот на заштитата, помагањето и рехабилитацијата на децата жртви. За таа цел, службените лица, особено во центрите за социјална работа, треба да донесат квалитетни и соодветни одлуки при работата со жртви на трговија со луѓе, а за тоа се потребни искусни службеници кои располагаат со потребни и соодветни знаења и професионални вештини. Но исто така е потребно и постојано следење на состојбата во семејството и однесувањето на детето, со цел да се спречи детето да стане жртва или ако станало жртва полесно и побрзо да се реинтегрира во општеството и да се спречи детето повторно да стане жртва на трговија, а тоа е можно да се оствари само со вршење континуиран надзор над вршењето на родителското право, која мерка, според одговорите на центрите, не се применува.

Проценка на подобноста на семејството, следење на однесувањето на детето и давање стручна помош на семејството и на детето

Согласно член 177-в од Законот за семејството, за да ги заштити правата и интересите на детето и да ги преземе сите можни мерки што се во најдобар интерес на детето, покрај другото центарот за социјална работа е должен да направи проценка на подобноста на семејството и да процени кои мерки треба да ги преземе доколку оцени дека семејството не е подобно.

Во врска со оваа законска обврска, центрите за социјална работа одговорија дека прават проценка на семејството и доколку се оцени дека семејството е подобно детето останува, односно се враќа во семејството, а доколку се оцени дека семејството не е подобно се преземаат други мерки за помош и заштита (детето се сместува во згрижувачко семејство, во установа или во прифатилиште).

Исто така, согласно наведениот член од Законот, центарот е должен да го следи однесувањето на детето и да му дава стручна помош на семејството и на детето.

На прашањето дали редовно се следи состојбата и однесувањето на детето и дали за тоа се води некаква евиденција, најголемиот дел од центрите каде се евидентирани деца жртви на трговија со луѓе

одговорија дека редовно го следеле однесувањето на детето и дека за таа цел изготвувале план за индивидуална работа со детето и сите активности се забележувале на листа за следење согласно стручно-методолошкото упатство дадено од Заводот за социјални дејности.

Стручна помош на семејството

Во поглед на законската обврска на центрите за социјална работа да му даваат стручна помош на семејството во кое е евидентирано дете жртва на трговија, мал дел од центрите одговорија дека се обезбедува советодавна работа од страна на стручниот тим во центарот, а дел одговорија дека на семејството му се дава друга помош за надминување на состојбата, која најчесто се состои во соодветна материјална поддршка (социјална парична помош и еднократна парична помош).

Поголемиот дел од центрите воопшто не одговорија на ова прашање, од што може да се заклучи дека центрите се уште недоволно стручно им помагаат на семејствата иако тоа е неопходно за семејството полесно да се справи со овој проблем, да го прифати детето и да му помогне да ги надмине проблемите, да се вклучи во образовните установи и да му се обезбеди соодветна здравствена и психосоцијална заштита.

Материјалната поддршка која најчесто му се дава на семејството не може да се третира како стручна помош и поддршка.

Од добиените одговори (или поради не добиените одговори) може да се заклучи дека службените лица од центрите недоволно ги посетуваат семејствата и дека не се следи редовно состојбата не само на детето жртва, туку и на семејството, со што не се создаваат соодветни услови за рехабилитација и реинтеграција на детето жртва.

ВРАЌАЊЕ НА ДЕТЕТО ВО СЕМЕЈСТВОТО

Со член 177-ж, став 1 од Законот за семејството, се предвидува ако детето жртва на трговија со луѓе е државјанин на Република Македонија и неговото семејство живее на територијата на Република Македонија, центарот за социјална работа во соработка со Министерството за внатрешни работи треба да го пронајде семејството и да направи проценка за неговата подобност, со цел детето да се врати во семејството.

Согласно член 177-з од наведениот закон, ако врз основа на проценката центарот оцени дека семејството е подобно и дека враќањето на детето не го доведува во опасност неговото здравје и животот и истото е во негов најдобар интерес, веднаш треба да го врати детето во семејството, а ако оцени дека семејството не е подобно тогаш центарот треба да најде друго времено сместување .

Како што погоре е наведено, поголемиот број деца жртви на трговија со луѓе евидентирани во центрите останале во своите семејства, а тие што биле сместени во прифатилиште или во друга

установа, според одговорите на центрите, се вратени во нивните семејства.

Меѓутоа од одговорите на центрите може да се извлече заклучок дека по враќањето на детето во семејството не секогаш центрите преземаат мерки за натамошна заштита. Ова укажува дека центрите не секогаш се доволно инволвирани во реинтеграцијата на детето жртва, иако е неопходно и по враќањето на детето во семејството континуирано да се следи состојбата затоа што е тоа од битно значење во процесот на заштитата заради спречување детето повторно да стане жртва. За таа цел е потребно центарот за социјална работа да донесе решение за постојан надзор над вршењето на родителското право.

Согласно член 177-ж, став 2 од Законот за семејството, ако детето жртва е **странски државјанин** центарот за социјална работа во соработка со надлежните органи ќе го пронајде семејството и во консултација со надлежните служби на државата чиј државјанин е детето треба да преземе мерки за заштита на детето и детето да го подготви за враќање во државата.

Во поглед на ова прашање Министерството за внатрешни работи и центрите за социјална работа не одговорија што се случува со децата што се странски државјани, односно не појаснија дали децата се враќаат во семејствата и каква е соработката со надлежните органи на државата од каде што доаѓа детето жртва, ниту пак појаснија како детето се подготвува за враќање во неговата држава. Центрите и надлежните министерства не одговорија дали при враќањето на децата странски државјани претходно се прави соодветна проценка на семејството и состојбата во семејството во поглед на условите за рехабилитација и ресоцијализација на детето и негова натамошна заштита.

СМЕСТУВАЊЕ НА ДЕЦАТА ЖРТВИ ВО ПОСЕБНИ ЦЕНТРИ (ПРИФАТИЛИШТА)

Согласно член 145 од Законот за социјална заштита, една од установите што обезбедува вонинституционална заштита на лицата жртви на трговија е и центарот за лицата жртви на трговија, кој треба да обезбеди привремено прифаќање и згрижување на овие лица, кое згрижување може да трае најмногу шест месеци. Во овој центар на жртвите им се даваат советодавни услуги, услуги во врска со исхраната, дневен престој, згрижување, одржување на хигиената и културно-забавни активности. Овие центри треба да ги обезбеди Министерството за внатрешни работи.

Со оваа законска одредба не се уредува прашањето дали треба да се отворат посебни центри за деца жртви на трговија со луѓе или и децата ќе бидат сместувани во еден центар заедно со возрасните.

Исто така, според член 31 од Законот за социјална заштита, како еден од начините за обезбедување вонинституционална заштита е и дневното згрижување на жртвите на трговија со луѓе која се обезбедува и тогаш кога овие лица живеат во семејство.

Во врска со згрижувањето на децата жртви во посебни центри, Министерството за внатрешни работи воопшто не даде одговор на прашањата дали има вакви центри, дали тие се доволни и соодветни и дали децата се сместуваат одвоено од возрасните.

Министерството за труд и социјална политика наведува дека во врска со згрижувањето на децата жртви од страна на Владата бил обезбеден стан во кој треба да биде отворено прифатилиште и во тек била изработка на интерните и други акти за работа на прифатилиштето. Ова прифатилиште ќе работи под надлежност на Министерството за труд и социјална политика, Министерството за внатрешни работи и Центарот за социјална работа во Скопје, додека психосоцијалната поддршка ќе се обезбедува преку невладини организации специјализирани за работа со оваа категорија лица.

Во врска со прашањето дали има доволно сигурни и соодветни прифатилишта за сместување на децата жртви на трговија со луѓе, дел од центрите за социјална работа одговорија дека знаат за постојните прифатилишта, но дека тие не се доволни и соодветни. Дел од центрите немаат сознанија дали и каде има прифатилишта за деца жртви на трговија со луѓе.

Со оглед на тоа што единственото прифатилиште за жртвите на трговија со луѓе државјани на Република Македонија во моментот е во невладината организација „Отворена порта“ која работи во областа на трговија со луѓе и има проект за прифатилиште, Народниот правобранител го посети и се стекна со информации и сознанија за начинот на работа и за бројот на жртвите сместени во овој прифатен центар.

Според податоците на „Отворена порта“ во периодот од месец јули 2005 година (кога прифатилиштето започнало да работи) до месец мај 2010 во прифатилиштето биле сместени вкупно 65 лица од кои 34 деца. Сите жртви се по потекло од Македонија и се работи за сексуална експлоатација.

Во разговор со дел од тимот на НВО „Отворена порта“, Народниот правобранител е информиран дека со Министерството за труд и социјална политика е потпишан Меморандум за соработка, со цел упатување на жртвите на трговија државјани на Република Македонија во прифатилиште на „Отворена порта“.

Сместувањето на жртвите во ова прифатилиште се врши по упатување од страна на Министерството за внатрешни работи или од Националниот механизам за упатување при Министерството за труд и социјална политика. За сите деца што биле сместени во ова прифатилиште било донесено решение за сместување од надлежниот центар за социјална работа. Притоа жртвите најчесто се упатувани и сместувани во ова прифатилиште за период од најмногу 1 година.

Според изјавите на стручните лица од прифатилиштето надлежните органи само ги упатуваат жртвите во прифатилиште, но не се обезбедуваат средства за нивното сместување и за покривање на трошоците, иако во прифатилиштето на жртвите им се обезбедува храна, облека, хигиенски пакети и сл., а по приемот на жртвата се вршат и медицински прегледи (општ и гинеколошки).

Додека жртвите се сместени во прифатилиштето се спроведува соодветна психосоцијална програма, која ја спроведува стручен тим кој им помага на жртвите во обезбедување здравствена заштита и нивно вклучување во образованието. Меѓутоа сите трошоци за следење и завршување на образованието (обезбедување учебници, полагање испити и сл.) и за здравствените услуги се покриваат со средства на прифатилиштето.

Во ова прифатилиште се сместуваат деца жртви **над 12-годишна возраст.**

Тоа значи дека децата жртви помлади од 12 години немаат можност да бидат сместени во ова прифатилиште, туку според изјавите на лицата од прифатилиштето, тие најчесто се сместуваат во Домот за деца без родители „11 Октомври“ или во Установата за згрижување на деца со социјално воспитни проблеми „25 Мај“ во Скопје.

Во ова прифатилиште **малолетните лица жртви не се одвоени од полнолетните лица, а нема ни простории за сместување деца жртви на трговија со луѓе од машки пол.**

Во поглед на периодот за кој жртвите се сместуваат во прифатилиштето, се изработува индивидуален план за работа заедно со надлежниот центар за социјална работа. Во таа смисла континуирано се следи состојбата и напредокот на жртвата, по што доколку се постигнат добри резултати во рехабилитацијата и ресоцијализацијата на детето жртва, стручниот тим започнува со преземање мерки за враќање на детето во семејството, за што се изготвува посебен план. Одлуката за враќање на детето во семејството ја донесува „Отворена порта“ во соработка со надлежниот центар за социјална работа и со детето-жртва. Откако жртвата се враќа во семејството контактите на стручниот тим од прифатилиштето продолжуваат, при што се изготвува и извештај за однесувањето на детето и за неговата психофизичка состојба и доколку е потребно се даваат соодветни препораки до центарот за социјална работа за натамошно преземање неопходни мерки за помош и заштита на правата и интересите на детето.

Со оглед што покрај работата со детето неопходно е да се работи и со семејството, кое е доста важно за развојот и рехабилитацијата на детето, стручниот тим на прифатилиштето работи и со семејствата на кои им дава стручна и советодавна помош.

Од досегашните искуства на наведеното прифатилиште е констатирано дека во најголем број случаи децата жртви на трговија потекнуваат од дисфункционални семејства со тешка материјална состојба каде најчесто има проблеми кај еден или кај двајцата родители во поглед на консумирање алкохол или пак постои невработеност, ниско образовно ниво и доста често нарушени партнерски односи и нарушени односи меѓу родителите и детето.

Што се однесува до спремноста на жртвите да сведочат и да излезат пред суд, во најголем број тие се спремни да сведочат, при што со нив работи адвокат кој ги подготвува за судските постапки и заедно со менаџерот на случајот, а понекогаш и со претставник од центарот за социјална работа жртвите присуствуваат на судските постапки.

Во однос на соработката меѓу прифатилиштето и центрите за социјална работа, добиени се сознанија дека откако жртвите ќе се

сместат во прифатилиштето најчесто центрите не се вклучуваат во работата со жртвата, односно стручниот тим од прифатилиштето нема соодветна поддршка од центрите во однос на стручната работа со жртвата. Исто така е потенцирано дека Министерството за труд и социјална политика има изготвено програма за ресоцијализација на децата, но програмата се уште нецелосно функционира и не се применува за сите случаи.

Во поглед на сместувањето на децата жртви во посебен центар од добиените одговори произлегува дека:

- нема државен центар за сместување на децата жртви;
- не се обезбедуваат средства од страна на државата за згрижувањето на децата во прифатилиштето на невладината организација;
- не постои посебен центар само за деца жртви на трговија, туку децата се сместуваат заедно со возрасни лица;
- нема прифатилишта за деца под 12 години;
- нема центар за сместување машки деца жртви на трговија со луѓе.

Во однос на прифатилиштето за жртви на трговија странски државјани и покрај неколкуте барања на Народниот правобранител да се дозволи посета на ова прифатилиште не беше одговорено од страна на Министерството за внатрешни работи, поради што истото не е посетено.

ДНЕВНО ЗГРИЖУВАЊЕ НА ДЕЦА ЖРТВИ

Согласно член 31 од Законот за социјална заштита, право на дневно згрижување, покрај други лица, имаат и жртвите на трговија со луѓе, а тоа значи и децата жртви на трговија, кое згрижување, согласно оваа законска одредба, се обезбедува и тогаш кога лицето жртва живее во семејството.

Дневното згрижување на децата жртви на трговија со луѓе е неопходно и тоа особено е потребно во моментот на пронаоѓањето на детето и првичната проценка дека станува збор за дете жртва на трговија со луѓе. Ова заради давање првична и брза заштита и помош на детето, а и со цел детето да не биде изложено на дополнителни трауми до пронаоѓање соодветно место за згрижување или за враќање во неговото семејство.

Во врска со оваа законска можност и потреба на децата жртви на трговија со луѓе центрите за социјална работа одговорија дека се уште не се создадени практични услови за дневно згрижување деца жртви на трговија и дека нема можност за овој вид згрижување.

РЕХАБИЛИТАЦИЈА И РЕПАТРИЈАЦИЈА НА ДЕЦАТА ЖРТВИ

Согласно Факултативниот протокол државата е должна да ги преземе сите можни мерки со цел да се обезбеди соодветна помош за

жртвите на трговијата, вклучително и мерки за нивна целосна реинтеграција целосно физичко и психолошко закрепнување.

Заради остварување на оваа цел со Акцискиот план за борба против трговија со деца се предвидени повеќе задачи, меѓу кои и соодветна имплементација на Програмата за реинтеграција и ресоцијализација на Министерството за труд и социјална политика, како и основање посебни центри за рехабилитација и реинтеграција на децата жртви на трговијата со луѓе.

Меѓутоа според добиените одговори се уште не се преземаат соодветни и доволно мерки за рехабилитација и ресоцијализација на децата жртви, ниту пак центрите имаат доволно можности и капацитети за преземање соодветни мерки. Дел од центрите за социјална работа одговорија дека се уште нема соодветен, адекватен и изедначен систем за рехабилитација и репатријација. Министерството за труд и социјална политика потврди дека има изготвено програма за ресоцијализација и реинтеграција на децата жртви на трговија и дека за имплементација на Програмата биле одржани неколку обуки со стручните тимови на центрите за социјална работа и инспекторите од Министерството за внатрешни работи и лицата од невладините организации.

Врз основа на оваа програма центрите за социјална работа треба да изработуваат индивидуални планови за ресоцијализација и реинтеграција за секој случај посебно. Меѓутоа за имплементација на програмата се уште не биле обезбедени финансиски средства, но и покрај тоа Програмата досега била имплементирана во 4 случаи во 2008 година во соработка со канцеларијата на Меѓународната организација за миграција, како и со партиципација на стручни лица од центрите за социјална работа и од Канцеларијата на Националниот механизам за упатување. Во соработка со надлежните центри за социјална работа Националниот механизам за упатување за периодот од 01 до 31.12.2009 година координирал давање помош и поддршка на 8 лица (сите од женски пол), од кои 6 биле упатени во прифатилиштето на „Отворена порта“ и сите 6 биле малолетни на кои им бил поставен старател. Правниот застапник од Националниот механизам за упатување во 3 случаи имал застапување во судската постапка за кривично дело Трговија со малолетно лице од член 418-г, став 1, од Кривичниот законик. Исто така преку Националниот механизам за упатување била извршена координација во постапката за поставување времен старател за 4 деца странски државјани во 2009 година, кои биле сместени во Прифатниот центар и преку соработка на Министерството за внатрешни работи и Меѓународната организација за миграција биле вратени во матичните земји.

ПОДНЕСЕНИ КРИВИЧНИ ПРИЈАВИ ПРОТИВ СТОРИТЕЛИТЕ

Трговијата со малолетни лица е посебно инкриминирана со Кривичниот законик на Република Македонија и се предвидени строги казни за сторителите на вакви кривични дела.

За да може да се води постапка против овие лица првенствено кривични пријави поднесува Министерството за внатрешни работи каде

најчесто прво се пријавува случајот, но такви пријави би требало да поднесуваат и центрите за социјална работа ако кај нив е пријавен случајот.

Меѓутоа од добиените одговори произлегува дека не секогаш се поднесува кривична пријава кога има евидентирано деца жртви на трговија со луѓе.

Така од страна на Министерството за внатрешни работи во текот на 2009 година биле поднесени 5 кривични пријави и два посебни извештаи за 17 сторители.

Меѓутоа од страна на центрите за социјална работа не само што не се покренуваат иницијативи за поднесување вакви пријави, туку голем број од центрите наведуваат дека немаат никакви сознанија дали е поднесена кривична пријава или не, а некои од центрите воопшто не дадоа одговор на ова прашање, од што произлегува дека ова прашање не е во фокусот на вниманието на центрите и секогаш поднесувањето на кривичната пријава го препуштаат на Министерството за внатрешни работи. Со оглед на тоа што една од мерките која може да придонесе да се спречи и намали трговијата со децата е идентификувањето, гонењето и казнувањето на лицата што вршат ваква злоупотреба на децата, при што секој орган и институција, па и секое лице е должно да пријави кривично дело за кое се гони по службена должност и центрите за социјална работа би требало да имаат поактивна улога во спроведувањето на постапките за откривање, гонење и казнување на извршителите на овој вид кривични дела.

МЕЃУСЕБНА СОРАБОТКА И КОРДИНАЦИЈА

Соработката и координацијата како на локално така на регионално и меѓународно ниво е една од најважните претпоставки за борба против трговијата со деца.

Во поглед на соработката на центрите за социјална работа со органите, институциите и установите, најголемиот број од центрите истакнаа дека постои добра соработка и координација помеѓу органите и институциите, освен со здравствените установи (според одговорите на мал дел до центрите за социјална работа). Ниеден од центрите не наведе дека има какви било проблеми во соработката со релевантните органи и институции, но исто така ниту еден од центрите подетално не појасни како се остварува таа соработка и како таа придонесува за преземање на сите неопходни мерки кои се во најдобар интерес на детето.

Меѓутоа како позитивни придобивки кои придонесуваат за остварување и унапредување на меѓусебната соработка на сите релевантни институции, владини и невладини, е формирањето и работата на Националната комисија за борба против трговијата со луѓе, во чии рамки функционира и посебна подгрупа за борба против трговијата со деца. Исто така формирањето на Канцеларијата на националниот координатор придонесува за воспоставување и унапредување на процесот на координација и соработка меѓу сите релевантни субјекти.

Воедно, воспоставувањето и работата на Националниот механизам за упатување соодветно придонесува за меѓусебно координирање на сите субјекти во давањето помош и заштита на детето жртва, особено на центрите за социјална работа.

Унапредување на меѓународната соработка и помош на децата жртви во нивното физичко и психичко опоравување, реинтеграција и репатријација

Согласно член 10 од Факултативниот протокол кон Конвенцијата за правата на детето, кој се однесува на продажба на деца, детска проституција и детска порнографија неопходно е државите да преземаат и мерки за воспоставување и зајакнување на меѓународната соработка преку мултилатерални, регионални и билатерални аранжмани за превенција, откривање, истрага, гонење и казнување на оние кои се одговорни за дејствијата во кои се вклучени продажба на деца и детска порнографија. Исто така државите треба да преземаат мерки и за унапредување на меѓународната соработка за помош на децата жртви во нивното физичко и психолошко опоравување, социјална реинтеграција и репатријација.

Во врска со оваа обврска на државата, Министерството за внатрешни работи не даде одговор дали се преземаат сите можни мерки за воспоставување и унапредување на меѓународната соработка, каква е состојбата со воспоставувањето билатерални односи и склучување договори за борба против организираниот криминал, а особено за заштита на децата жртви на трговија со луѓе. Само средбите и размената на меѓусебни искуства не можат да придонесат за ефикасна борба против трговијата со деца ако за тоа не се склучуваат и формални договори меѓу државите кои меѓусебно се поврзани со овој проблем. Дел од центрите за социјална работа во поглед на прашањето за меѓународна соработка наведоа само дека се остварува ваква соработка, без дадат поконкретни одговори како се остварува таа и дали има потреба за преземање дополнителни мерки за нејзино унапредување.

СИСТЕМ НА СЛЕДЕЊЕ НА СОСТОЈБАТА, ПРИБИРАЊЕ И ОБРАБОТКА НА ПОДАТОЦИ ЗА ТРГОВИЈАТА СО ДЕЦА

Согласно Глава 3 од Акцискиот план за борба против трговијата со деца во Република Македонија 2009-2012 година, неопходно е да се воспостави соодветен систем за прибирање и обработка на податоците за трговија со луѓе. Особено се препорачува да се изготви единствена методологија за прибирање и обработка на податоците, воспоставување ефективна примена на единствена база на податоци за децата жртви на трговија со луѓе, како и воспоставување база на податоци за вршителите на трговија со деца.

Со воспоставувањето на единствената база на податоци би требало да се овозможи регистрирање на сите деца жртви на трговија со луѓе, но и на сторителите на овие дела, со што ќе се има увид колку е распространет овој проблем, кои деца стануваат жртви на трговија и кои се сторители на овие дела. Се ова е со цел да се преземаат поуспешни мерки за превентивно делување и спречување децата во ризик да не станат жртви на трговија, како и преземање соодветни и ефикасни мерки за помош и заштита на децата што станале жртви и мерки за нивна рехабилитација и ресоцијализација.

Според одговорите Министерството за внатрешни работи и дел од центрите за социјална работа во Република Македонија имаат сознанија дека е воспоставен соодветен систем за прибирање и обработка на податоците и своите податоци ги доставуваат во Министерството за труд и социјална политика, односно до Националниот механизам за упатување. Меѓутоа поголемиот дел од центрите не дадоа одговор на ова прашање, а дел од центрите немаат сознанија дали е воспоставен ваков систем.

Во оваа смисла до страна на Министерството за труд и социјална политика се наведува дека Националниот механизам за упатување бил дел од меѓународен проект кој го реализира ИЦМПД со 11 земји од Југоисточна Европа за креирање унифицирана база на податоци. Канцеларијата на Националниот механизам за упатување била национален депозитар за базата на податоци за жртвите на трговија со луѓе во Република Македонија и во тек била последната фаза од наведениот проект, односно се работело на тестирање на функционалноста на софтверот и воспоставувањето собирање на податоците.

КОНСТАТАЦИИ

- Најголемиот број евидентирани деца жртви на трговија внатре во Република Македонија се од женски пол на возраст од 14 до 16 години.
- Евидентирани се и деца од Македонија како жртви на трговија надвор од Македонија.
- Најголемиот број евидентирани деца жртви во Република Македонија се државјани на Република Македонија, а помал број се странски државјани.
- Сите центри немаат разработен и воспоставен соодветен систем за информирање и запознавање на децата жртви со нивните права и децата не учествуваат активно во спроведувањето на индивидуалните планови за работа.
- На децата ретко им се дава можност да го изнесат нивното мислење во врска со предвидените мерки и одлуки што се донесуваат за нивна заштита и помош.
- На сите деца жртви не им се поставува старател.
- Нема обучени посебни старатели за работа со деца жртви на трговија, туку за старатели се поставуваат обучените службени лица од центрите.

- И покрај законската обврска центрите за социјална работа не донесуваат решение за надзор над вршењето на родителското право кога е евидентирано дете жртва на трговија.
- Центрите не донесуваат решение за постојан надзор кога детето жртва на трговија со луѓе се вратило во семејството.
- Само во еден случај центарот времено го одзел родителското право и во еден случај е донесена судска одлука за одземање на родителското право (Скопје).
- Поголемиот број деца жртви на трговија со луѓе остануваат во своите семејства, а тие што биле сместени во прифатилиште или во друга установа, се вратени во своите семејства.
- Со цел детето да остане или да се врати во своето семејство центарот не секогаш работи со семејството и дава соодветна стручна помош.
- Најчесто центрите за социјална работа на семејствата им обезбедуваат соодветна материјална поддршка (социјална парична помош и еднократна парична помош).
- По враќањето во семејството центрите не секогаш доволно се инволвирани во реинтеграцијата на детето жртва иако е неопходно и по враќањето на детето во семејството континуирано да се следи состојбата.
- Не е даден одговор што се случува со децата странски државјани, односно не е појаснето дали при враќањето на децата во државата од каде што дошле, претходно се прави соодветна проценка на семејството и на состојбата во семејството.
- Според центрите се уште нема доволно сигурни и соодветни прифатилишта за сместување на децата жртви на трговија со луѓе.
- Нема државен центар за сместување на децата жртви.
- Не се обезбедуваат средства од страна на државата за згрижувањето на децата во прифатилиштето на невладината организација.
- Не постои посебен центар само за деца жртви на трговија, туку децата се сместуваат заедно со возрасните.
- Нема прифатилишта за деца под 12 години.
- Нема центар за сместување машки деца жртви на трговија со луѓе.
- По сместување дете во прифатилиштето центрите најчесто не се вклучуваат во работата со жртвата, односно стручниот тим од прифатилиштето нема соодветна поддршка од центрите во однос на стручната работа со жртвата.
- Изготвената програма за ресоцијализација на децата од страна на Министерството за труд и социјална политика се уште целосно не функционира и не се применува за сите случаи.
- Се уште не се создадени практични услови за дневно згрижување на деца жртви на трговија.
- За сите случаи на трговија со деца нема податоци дали е покрената кривична постапка.
- Центрите за социјална работа немаат проактивна улога во иницирањето и спроведувањето на постапките за откривање, гонење и казнување на извршителите на овој вид кривични дела.
- Се уште не се преземаат соодветни и доволно мерки за рехабилитација и ресоцијализација на децата жртви.

- Остварувањето и унапредувањето на меѓусебната соработка на сите релевантни институции се врши преку Националната комисија за борба против трговијата со луѓе, посебната подгрупа за борба против трговијата со деца, преку Канцеларијата на националниот координатор и преку Националниот механизам за упатување.

ПРЕПОРАКИ

- Неопходна е посебна едукација на децата за појавата на трговија со деца и за нејзините разни форми и можните начини на вовлекување на децата.
- Центрите за социјална работа да имаат проактивна улога во преземањето на превентивните мерки за заштита на децата во ризик кои би можеле да станат жртви на трговија.
- Центрите за социјална работа да имаат проактивна улога и во спроведувањето на постапките за откривање, гонење и казнување на извршителите на овој вид кривични дела.
- Во Министерството за внатрешни работи и во центрите да има посебна просторија прилагодена за деца и сослушувањето да го врши обучено лице кое знае соодветно да постапува со оваа категорија на деца.
- Центарот за социјална работа да му поставува старател на детето жртва на трговија со луѓе.
- Старателот да биде обучен за работа со дете жртва на трговија со луѓе, за што е потребно што повеќе старатели да се обучат за да може секое дете жртва да биде ставено под старателство на обучен старател.
- Центрите да воспостават разработен и соодветен систем за информирање и запознавање на децата жртви со нивните права и можностите за нивно остварување и заштита.
- За секое дете жртва центрите да изготвуваат план за индивидуална работа.
- Центрите да ги вклучат децата активно да учествуваат во спроведувањето на индивидуалните планови за работа и на децата да им се дава можност да го изнесат своето мислење во врска со предвидените мерки и одлуки што се донесуваат за нивна заштита и помош.
- Центрите за социјална работа редовно да вршат надзор над вршењето на родителското право како кај децата кои се евидентирани како деца во ризик кои можат да станат жртви, така и кај децата кои веќе станале жртви на трговија, а особено да се врши постојан надзор кога детето жртва на трговија со луѓе се вратило во семејството.
- Доколку се утврди дека семејството и приликите во него довеле детето да стане жртва на трговија, а сите превентивни и натамошни стручни мерки не го подобрат односот на родителите кон детето, да се изврши времено одземање на родителското право.

- Со цел детето да остане или да се врати во своето семејство покрај здравствената и психосоцијална заштита и помош на детето неопходно е центарот да работи и со семејството и да му дава соодветна стручна, а не само материјална помош.
- По враќањето во семејството детето да не биде препуштено само на себе без натамошна заштита, туку континуирано да се следи состојбата од страна на центарот за социјална работа.
- На товар на државата да се отворат соодветни сигурни и безбедни прифатилишта за сместување на децата жртви на трговија со луѓе.
- Да се отворат прифатилишта за сместување деца жртви и до 12 годишна возраст.
- Во прифатилиштата децата да бидат одвоени во зависност од полот, односно да се отворат прифатилишта во кои ќе има можност за сместување и на машки деца жртви на трговија.
- Центрите за социјална работа да имаат постојана соработка со прифатилиштето и континуирано да бидат вклучени во работата со жртвата, односно стручниот тим од прифатилиштето да има соодветна поддршка од центрите во однос на стручната работа со жртвата.
- Да се создадат практични услови за дневно згрижување деца жртви на трговија.
- Да се обучи доволен број стручни работници во сите центри за социјална работа во Република Македонија.
- Да се создадат практични услови за преземање соодветни мерки за рехабилитација и ресоцијализација на децата жртви и да се воспостави соодветен, адекватен и изедначен систем за рехабилитација и репатријација.
- За сите случаи да се применува Програмата за ресоцијализација на децата изготвена од Министерството за труд и социјална политика.
- Министерството за внатрешни работи и центрите за социјална работа да ги преземаат сите можни мерки децата жртви странски државјани да се подготват за враќање во нивните држави и безбедно да се вратат во семејствата.
- За безбедно враќање на децата странски државјани да се обезбеди соодветна соработка со надлежните органи на државата од каде што доаѓаат и претходно да се направи соодветна проценка на семејството и состојбата во семејството во поглед на условите за рехабилитација и ресоцијализација на детето и негова натамошна заштита.

НАРОДЕН ПРАВОБРАНИТЕЛ

